

*Jarosław Michał Nazarczuk, Roman Kisiel**

POSTRZEGANIE POMOCY PUBLICZNEJ W SSE JAKO
INSTRUMENTU POZYSKIWANIA BEZPOŚREDNICH
INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH**

Zarys treści. Celem artykułu jest porównanie percepcji zachęty podatkowej w postaci zwolnienia podatkowego u polskich i zagranicznych inwestorów na tle innych narzędzi wspierania przedsiębiorstw w SSE oraz w kraju. Analizę oparto na wynikach badania ankietowego przeprowadzonego w ramach projektu badawczego pt. „Ocena efektywności pomocy publicznej w Specjalnych Strefach Ekonomicznych w Polsce” wśród przedsiębiorców funkcjonujących na terenie SSE.

Słowa kluczowe: specjalne strefy ekonomiczne, pomoc publiczna, BIZ.

Klasyfikacja JEL: H2, H25, F21.

WSTĘP

Specjalne Strefy Ekonomiczne powstały w Polsce w 1995 r. jako instrument przeciwdziałania marginalizacji najsłabiej rozwiniętych gospodarczo obszarów kraju. Ich głównym zadaniem, poza utworzeniem nowych miejsc pracy na obszarach cechujących się wysoką stopą bezrobocia, była przede wszystkim dynamizacja rozwoju gospodarczego przez rozwój wybranych dziedzin działalności, dywersyfikację struktury produkcji oraz przeobrażenia strukturalne lokalnej gospodarki. Dodatkowo, SSE miały na celu: pozyskanie kapitału zewnętrznego, wzrost eksportu, zagospodarowanie istniejącego majątku produkcyjnego. Pomimo że same cele ustanowienia SSE podlegały pewnym modyfikacjom w cza-

* Adres do korespondencji: Jarosław Michał Nazarczuk, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, WNE, ul. Oczapowskiego 4, pok. 204, 10-957 Olsztyn, e-mail: jaroslaw.nazarczuk@uwm.edu.pl; Roman Kisiel, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, WNE, ul. Oczapowskiego 4, pok. 201, 10-957 Olsztyn, e-mail: kisiel@uwm.edu.pl.

** Praca finansowana w ramach grantu ze środków Narodowego Centrum Nauki.

się, to ich kierunek oddziaływania na gospodarkę i przedsiębiorstwa pozostał zbliżony.

Specjalne Strefy Ekonomiczne stanowią jeden z istotnych instrumentów polityki pozyskiwania inwestorów zagranicznych do kraju oraz stymulują dynamiczny rozwój działalności przemysłowej skierowanej na eksport (*The Impact of Special Economic Zones in India*, 2011, s. 6; Farole, 2011, s. 17; FIAS 2008, s. 1). SSE promują nietradycyjne branże wytwarzania, zachęcają do rozwoju krajowej przedsiębiorczości SSE (Sołoma, 2003, s. 22), a także sprzyjają wzrostowi otwartości gospodarki (Baissac, 2011, s. 26). Do korzyści z funkcjonowania stref można m.in. zaliczyć napływ BIZ (Kisiel, Lizińska, 2011, s. 110), wzrost eksportu, transfer technologii, wzrost efektywności przedsiębiorstw krajowych, podnoszenie umiejętności pracowników (Zeng, 2010, s. 4).

Relatywnie szeroki zakres oddziaływania SSE jako instrumentu pozyskiwania BIZ skłania do analizy postrzegania tej formy pomocy wśród podmiotów krajowych oraz zagranicznych. Dlatego w trakcie realizacji badania postawiono hipotezę, zgodnie z którą postrzeganie istotności głównych form pomocy przyznawanej przedsiębiorcom na terenie SSE jest zbliżone w grupie polskich i zagranicznych inwestorów. Jej potwierdzenie wskazywałoby na brak istotnych różnic w postrzeganiu zachęt inwestycyjnych stosowanych na terenie specjalnych stref ekonomicznych wśród polskich i zagranicznych inwestorów. Oznaczałoby to, że nie jest konieczne różnicowanie podejścia względem pozyskiwania do stref krajowych i zagranicznych inwestorów.

Celem artykułu jest porównanie percepcji zachęty podatkowej w postaci zwolnienia podatkowego u polskich i zagranicznych inwestorów na tle innych narzędzi wspierania przedsiębiorstw w SSE oraz w kraju. W szczególności analizie zostały poddane różne formy pomocy przedsiębiorcom funkcjonującym w strefach, oczekiwania inwestorów w zakresie poszerzenia zakresu pomocy publicznej, a także istotność wybranych instrumentów pomocy publicznej w kraju w opinii przedsiębiorców działających na terenie SSE.

Artykuł jest podzielony na trzy części. Część pierwsza zawiera ogólne wprowadzenie teoretyczne do zagadnienia determinant pozyskiwania BIZ do kraju, w tym do specjalnych stref ekonomicznych bez wyraźnego odniesienia do światowego kryzysu finansowego. W części drugiej zweryfikowano hipotezę badawczą oraz przedstawiono wyniki badania. Część trzecia stanowi podsumowanie najważniejszych wniosków z analizy empirycznej.

1. POMOC PUBLICZNA W SSE JAKO INSTRUMENT PRZYCIĄGANIA KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO

Specjalne strefy ekonomiczne, będąc obszarami specjalnego uprzywilejowania, oferują inwestorom na swoim terenie szereg udogodnień, wpisujących się w pomoc publiczną realizowaną przez państwo. Przedsiębiorstwa, które uzyskały zezwolenie na prowadzenie określonej działalności na terenie strefy, mogą uzyskać zwolnienie z podatku dochodowego do pewnej wysokości. War-

tość zwolnienia podatkowego jest uzależniona od lokalizacji przedsiębiorstwa, jego wielkości, branży, a także wartości poniesionych nakładów inwestycyjnych lub dwuletnich kosztów utrzymania zatrudnienia nowych pracowników. Dodatkowo, zakres zachęt podatkowych jest często poszerzony o podatki pozostające w gestii samorządów lokalnych, które zabiegają o lokalizację inwestycji na ich terenie. Zwolnienie może obejmować także podatek od nieruchomości, podatek transportowy, podatek rolny, a także zwolnienia z opłaty adiacenckiej lub z opłat z tytułu wyłączenia gruntów.

Oprócz zwolnień z podatku dochodowego, przedsiębiorstwa zlokalizowane na obszarze podstref SSE mogą również ubiegać się o dofinansowanie nowych inwestycji z Funduszu Strefowego, wieloletnich programów inwestycyjnych, programów strefowych. Pewną formą pomocy (już niepublicznej) jest wsparcie w postaci: pomocy prawnej związanej z realizowaną inwestycją, uzbrojonych terenów pod inwestycje, przygotowania gotowych obiektów do wynajmu, pomocy w kontakcie z lokalnymi władzami, zapewnienia dostawy mediów. Na terenie niektórych stref inwestorzy mogą także uzyskać zwolnienia z opłat na rzecz rozbudowy infrastruktury strefowej oraz kosztów zarządzania strefą lub (niekiedy) dokonać zakupu nieruchomości po preferencyjnej cenie.

Zakres stosowanych zachęt inwestycyjnych na terenie specjalnych stref ekonomicznych na świecie jest jeszcze szerszy i często łączy w sobie różne formy pomocy. Dostępne zachęty inwestycyjne na terenie SSE zawierają m.in.: obszary wolne od cła, zwolnienia podatkowe, preferencyjne opłaty za użytkowanie ziemi lub innych nieruchomości, dogodne ustalenia dotyczące długości trwania projektu, jego wielkości, branży, lokalizacji, formy własności, zatrudnienia, płac (Wei, 1999, s. 1269–1270). Coraz częściej są to również zwolnienia z większości podatków pośrednich i bezpośrednich, możliwość transferu kapitału i zysków do innych krajów, a także w przypadku wybranych stref zlokalizowanych na Bliskim Wschodzie i Afryce Północnej – zwolnień od podatku dochodowego dla pracowników z zagranicy i nieograniczone czasowo zwolnienie z podatku dochodowego dla podmiotów gospodarczych (FIAS, 2008, s. 48–49).

Przyczyną stosowania zachęt inwestycyjnych do przyciągania kapitału jest ich wpływ na decyzje lokalizacyjne przedsiębiorstw, które opierają się nie tylko na analizie „twardych” faktów (FIAS, 2007, s. 7). Same zachęty inwestycyjne odgrywają jednak umiarkowaną rolę w przyciąganiu BIZ, są rozpatrywane dopiero na drugim miejscu po bardziej fundamentalnych czynnikach (por. tabela 1), tj. rozmiarach rynku, dostępie do surowców i wykwalifikowanej sile roboczej (UNCTAD, 2000, s. 11).

Na poziomie regionalnym (w Polsce) zauważalna jest pewna tendencja w lokalizacji kapitału zagranicznego, który w procesie doboru lokalizacji częściej lokuje się na obszarach o wysokim poziomie zamożności (np. mierzonym PKB *per capita*) (Nazarczuk, Marks-Bielska, 2011, s. 107) oraz wysokiej postrzeganej atrakcyjności inwestycyjnej (Nazarczuk, Lizińska 2009, s. 134). Wśród czynników uznawanych za najważniejsze w przekroju regionalnym pozyskiwania BIZ do Polski znajdują się: dogodne położenie i dostępność trans-

portowa, duży rynek zbytu, wysoka dostępność siły roboczej przy niskich kosztach pracy, możliwości nabycia/przejęcia zakładów przemysłowych, relacje między inwestorami zagranicznymi a regionami, a także potencjał ekonomiczny regionu oraz aktywność lokalnych władz w pozyskiwaniu BIZ (Golejewska, 2008, s. 203). Natomiast wśród głównych czynników stymulujących podjęcie bezpośrednich inwestycji zagranicznych polskich przedsiębiorstw w krajach UE-15 jest (poczynając od najważniejszego): pozyskanie nowych rynków zbytu, bliskość istniejących rynków zbytu, pełniejsze wykorzystanie dostępnych zasobów, podążanie za kontrahentem (Karaszewski, Jaworek, Kuzel, 2011, s. 8).

Tabela 1. Czynniki pozyskiwania BIZ

Czynniki niepodatkowe	Czynniki podatkowe
Rozmiary rynku	Przejrzystość, prostota, stabilność, pewność przepisów podatkowych i skarbowych
Dostępność surowców	Stawki podatkowe
Dostępność do wykwalifikowanej siły roboczej	Zwolnienia podatkowe
Koszty pracy	
Dostęp do infrastruktury	
Koszty transportu	
Dostęp do rynków zbytu	
Stabilność polityczna	
Stabilność gospodarcza	
Koszty dostępu do kapitału	

Źródło: opracowanie własne na podstawie (OECD 2008, s. 227).

Dostępne badania międzynarodowe wskazują najczęściej na pozytywną zależność między stosowaniem zachęt inwestycyjnych/zwolnień podatkowych a wielkością napływu BIZ do kraju (Tung, Cho, 2000, s. 107). Umożliwiają one ograniczenie kosztów produkcji oraz funkcjonowania przedsiębiorstwa, co pozwala na zwiększenie zysków z prowadzonej działalności, a w połączeniu z rozbudową infrastruktury, poprawą struktury prawnej, administracyjnej może stać się elementem polityki wspierającej napływ BIZ (Wei, 1999, s. 1270). Ich rola (w teorii) sprowadza się do zwiększenia atrakcyjności miejsc cechujących się pewnymi wadami (z punktu widzenia inwestora), przez co zwiększają konkurencyjność lokalnej gospodarki dla szerokiego grona przedsiębiorców (Rondinelli, Burpitt, 2000, s. 182).

Pewne wątpliwości budzi efektywność stosowania zachęt inwestycyjnych we wpływanie na decyzje lokalizacyjne inwestorów (UNCTAD, 2000, s. 11). Są one uznawane za drogie narzędzie pozyskiwania bezpośrednich inwestycji zagranicznych, które zagraża efektywnemu wykorzystaniu dostępnych zasobów i przyczynia się do wzrostu konkurencyjności międzynarodowych korporacji (Tavares, Young, 2005, s. 4). Dodatkowo, zachęty podatkowe same w sobie nie

są w stanie przewyciężyć innych wad potencjalnych miejsc do lokalizacji inwestycji (np. słabej lokalizacji SSE, braków w dostępie do infrastruktury, zawiłych i skomplikowanych procedur prawnych, złej organizacji pracy SSE, niewystarczającej promocji, braku dobrych praktyk) z uwagi na coraz częstsze występowanie zwolnień podatkowych w specjalnych strefach ekonomicznych na świecie (FIAS, 2008, s. 49). Ich wpływ na podejmowanie decyzji o lokalizacji inwestycji przez inwestorów zagranicznych ulega deprecjacji w miarę powszechności stosowania tego instrumentu przez kolejne kraje.

Rola zwolnień podatkowych i zachęt inwestycyjnych ulega wzrostowi w przypadku często przenoszących się inwestorów zagranicznych nastawionych na działalność eksportową lub w krajach o zbliżonych cechach warunkujących ich atrakcyjność dla kapitału zewnętrznego (UNCTAD, 2000, s. 11). Wykorzystanie zwolnień podatkowych może być jednak konieczne w pozyskiwaniu inwestorów zewnętrznych na obszarach peryferyjnych lub zapóźnionych gospodarczo. Jednakże inne czynniki, tj. wysoki poziom inflacji (szczególnie w krajach transformacji lub rozwijających się), mogą skutecznie zniwelować dodatni wpływ zachęt inwestycyjnych na inwestorów zagranicznych (Nam, Radulescu, 2004, s. 118).

2. METODA BADAWCZA I WYNIKI BADAŃ

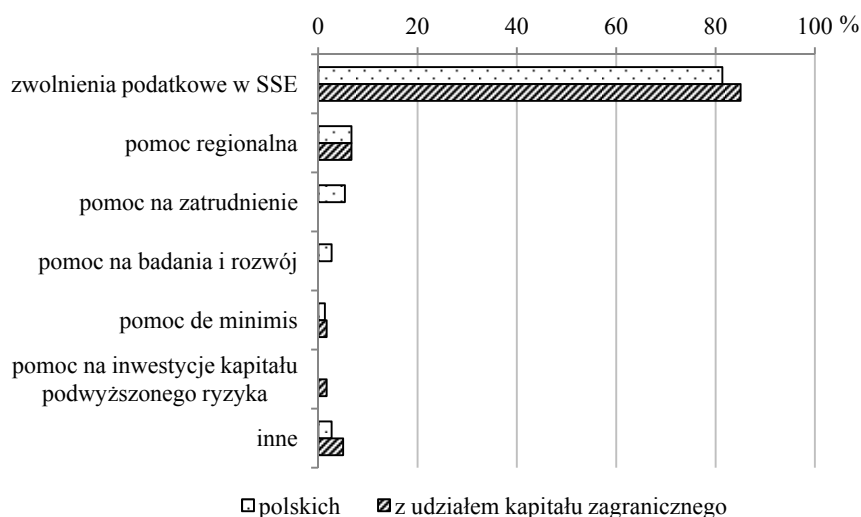
Osiągnięcie postawionego celu pracy wymagało przeprowadzenia badań pierwotnych wśród przedsiębiorców funkcjonujących na terenie SSE. Zdecydowano się na badanie ankietowe, które było kierowane do respondentów drogą pocztową między czerwcem a wrześniem 2012 r. Uzyskano 141 ankiet od przedsiębiorstw ówczynie funkcjonujących na terenie specjalnych stref ekonomicznych w Polsce (tj. ok. 14 % ogółu ich populacji)¹. Weryfikacja hipotezy badawczej (postawionej we wprowadzeniu) została przeprowadzona z wykorzystaniem testu nieparametrycznego Kruskala-Wallisa, podczas gdy odpowiednich obliczeń dokonano w programie statystycznym IBM SPSS Statistics.

Uzyskane wyniki potwierdziły (w grupie przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie specjalnych stref ekonomicznych) dominującą rolę zwolnień podatkowych jako najistotniejszego instrumentu wsparcia inwestorów. W grupie przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego stwierdzono nieznacznie wyższy odsetek podmiotów uznających ważność tej formy pomocy (85%) względem przedsiębiorstw krajowych (81%) (wykres 1). Może to wynikać z relatywnie większego zainteresowania podmiotów zagranicznych zwolnieniami podatkowymi na terenie SSE lub większego wykorzystania innych form pomocy wśród krajowych podmiotów.

¹ Uzyskaną od Ministerstwa Gospodarki listę podmiotów posiadających ważne zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie SSE zaktualizowano, z uwagi na zmienność gospodarczą, względem faktycznego funkcjonowania podmiotów na rynku.

Zdiagnozowana istotność pozostałych form wsparcia przedsiębiorców była wielokrotnie niższa. Dla 6% podmiotów (zarówno krajowych, jak i z udziałem kapitału zagranicznego) najważniejszym instrumentem wsparcia była pomoc regionalna. W przypadku krajowych podmiotów niewielkie znaczenie miała pomoc na zatrudnienie oraz badania i rozwój.

Niewielka istotność pozostałych form wsparcia nie wynikała z braku znajomości innych form pomocy, a z ich niższej ważności dla przedsiębiorców. W grupie krajowych podmiotów najczęściej wykorzystywane formy pomocy publicznej obejmowały: pomoc *de minimis* (53% podmiotów), pomoc regionalną (25%), pomoc na zatrudnienie (25%), pomoc na szkolenia (24%), podczas gdy wśród przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego była to głównie pomoc *de minimis* (37%), pomoc na szkolenia (22%), pomoc regionalna (12%).

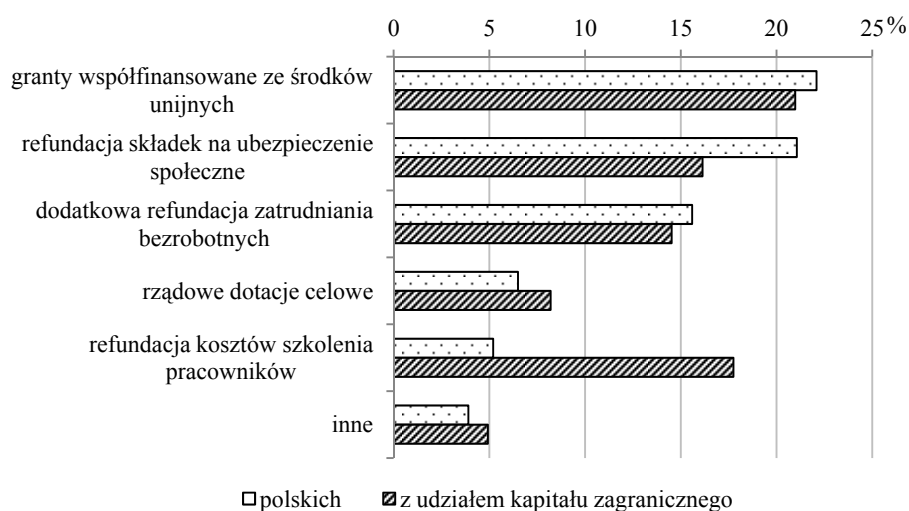
Wykres 1. Istotność instrumentów pomocy publicznej w przedsiębiorstwach zlokalizowanych na terenie SSE (% przedsiębiorstw)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Należy zauważyć, że w opinii ogółu badanych podmiotów pomoc publiczna stosowana na terenie specjalnych stref ekonomicznych jest niewystarczająca (47% przedsiębiorstw), przy czym za niezadawalającą uznały ją głównie przedsiębiorstwa krajowe (57%), podczas gdy podmioty z udziałem kapitału zagranicznego były innego zdania (53% twierdziło, że zachęty inwestycyjne są wystarczające). Do najbardziej oczekiwanych form pomocy przedsiębiorstwom zaliczono granty współfinansowane ze środków unijnych, refundację składek na ubezpieczenie społeczne, stanowiące pozapłacowe koszty pracy oraz dodatkową refundację zatrudniania osób bezrobotnych (wykres 2). Najbardziej przedsiębiorcy byli zainteresowani rządowymi dotacjami celowymi, a wśród nieskategoryzowanych odpowiedzi przedsiębiorcy wskazywali najczęściej na potrzebę

wsparcia przedsiębiorstw produkcyjnych w ramach Programu Operacyjnego „Innowacyjna Gospodarka”.

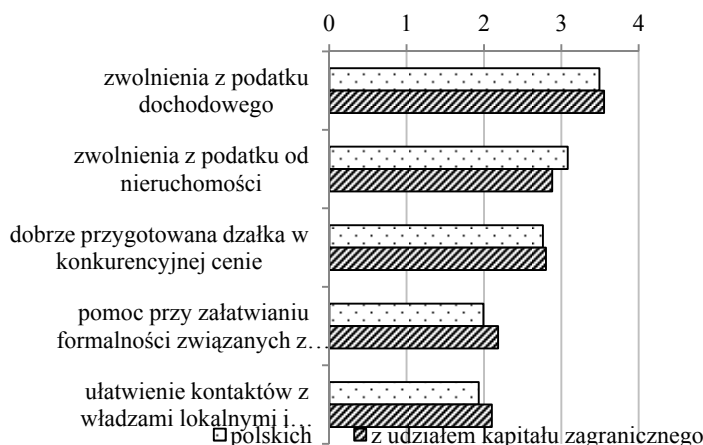
Hierarchia ważności oczekiwanych form pomocy była zbliżona w przypadku krajowych przedsiębiorców oraz podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. Relatywnie wysoka różnica wystąpiła jedynie w przypadku oczekiwań w zakresie refundacji kosztów szkolenia pracowników, na którą zwróciło uwagę 18% podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego (druga najliczniejsza w tej grupie przedsiębiorstw odpowiedź) oraz 5% krajowych. Zaobserwowane różnice w postrzeganiu oczekiwań realizowanej pomocy publicznej między tymi grupami mogą świadczyć o trudnościach w pozyskaniu pracowników o odpowiednich kwalifikacjach przez podmioty z udziałem kapitału zagranicznego, czego efektem jest konieczność doszkalania nowych pracowników, a także ponoszenie dodatkowych kosztów.

Wykres 2. Oczekiwania przedsiębiorców strefowych względem realizowanej pomocy publicznej (% przedsiębiorstw)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Analiza percepcji relatywnej atrakcyjności instrumentów wsparcia inwestorów na terenie SSE potwierdziła dominującą rolę zwolnień z podatku dochodowego zarówno w grupie krajowych oraz zagranicznych przedsiębiorstw. W skali od 0 (instrument w ogóle nieatrakcyjny) do 4 (bardzo atrakcyjny) zwolnienia z podatku dochodowego uzyskały przeciętną ocenę 3,55 w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego oraz 3,49 u krajowych przedsiębiorców (wykres 3).

Wykres 3. Percepcja relatywnej atrakcyjności pomocy publicznej w SSE (w skali 0–4)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Zwolnienia z podatku od nieruchomości (oferowane przez niektóre gminy) oraz przygotowane tereny inwestycyjne cechowały się nieznacznie niższym poziomem atrakcyjności, podczas gdy pomoc przy załatwianiu formalności związanych z inwestycją oraz ułatwienie kontaktów z władzami lokalnymi i administracją zostały ocenione jako umiarkowanie atrakcyjne. Struktura udzielonych odpowiedzi była w pewnym stopniu zróżnicowana w grupie polskich przedsiębiorstw oraz z udziałem kapitału zagranicznego. Podmioty zagraniczne uznały za bardziej atrakcyjne w porównaniu z krajowymi przedsiębiorstwami wszystkie z rozpatrywanych form pomocy z wyjątkiem zwolnienia od podatku od nieruchomości.

Przeprowadzone testy Kruskala-Wallisa nie pozwoliły stwierdzić statystycznie istotnych różnic (przy poziomie istotności 0,05) między percepcją poszczególnych instrumentów pomocy na terenie SSE u krajowych przedsiębiorstw oraz z udziałem kapitału zagranicznego. Pozwoliło to przyjąć hipotezę badawczą, zgodnie z którą postrzeganie istotności głównych form pomocy przyznawanej przedsiębiorcom na terenie SSE jest zbliżone w grupie polskich i zagranicznych inwestorów.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzone badanie potwierdziło dominującą rolę zwolnienia podatkowego spośród ogółu instrumentów pomocy publicznej i niepublicznej możliwej do uzyskania na terenie specjalnych stref ekonomicznych oraz pomocy publicznej realizowanej względem pozostałych przedsiębiorstw w Polsce. Zarówno inwestorzy krajowi, jak i zagraniczni uznali zwolnienie z podatku dochodowego za najważniejszy z instrumentów pomocy publicznej w SSE oraz w kraju. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego nieznacznie częściej niż

przedsiębiorstwa krajowe wskazywały na ważność tego instrumentu, co było uwarunkowane mniejszą skalą wykorzystania innych form wsparcia przedsiębiorstw oraz większym nastawieniem na uzyskiwanie korzyści ze zwolnienia podatkowego. Wskazuje to na dominujący kierunek wykorzystywania pomocy publicznej przez inwestora zagranicznego. Postrzegana hierarchia dostępnych instrumentów pomocy publicznej na terenie SSE była zbliżona w tych dwóch grupach inwestorów.

Pomimo wysokiej oceny zwolnienia od podatku dochodowego jako instrumentu wspomagającego przyciąganie i utrzymanie przedsiębiorstw w SSE, większość z przedsiębiorstw (tj. ok. 53%) oczekuje poszerzenia dostępnego zakresu pomocy (mimo częstych trudności w wykorzystaniu dostępnej puli pomocy w najbliższych latach). Znakomita większość przedsiębiorców zlokalizowanych w SSE zamierza także kontynuować swoją działalność w strefach (95%), a niewielki odsetek planuje przeniesienie działalności do innego kraju po wygaśnięciu zezwolenia (5%).”

LITERATURA

- Baissac C. (2011), *Brief History of SEZs and Overview of Policy Debates*, Washington.
- Farole T. (2011), *Special Economic Zones in Africa. Comparing Performance and Learning from Global Experience*, Washington.
- FIAS (2007), *Attracting Investment to South East Europe*, Washington.
- FIAS (2008), *Special Economic Zones. Performance, Lessons Learned, and Implications for Zone Development*, Washington.
- Golejewska A. (2008), *Lokalizacja bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, [w:] Zielińska-Głębocka A. (red.), *Lokalizacja przemysłu a konkurencyjność polskich regionów (w kontekście integracji europejskiej)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Karaszewski W., Jaworek M., Kuzel M. (2011), *Aktywność inwestycyjna polskich przedsiębiorstw za granicą w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych: Raport z badania*, UMK w Toruniu, Toruń.
- Kisiel R., Lizińska W. (2011), *Foreign direct investment impact on competitiveness of enterprises and selected aspects of the Polish economy development stability*, [w:] *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 2, 105–111.
- Nam C. W., Radulescu D. M. (2004), *Do Corporate Tax Concessions Really Matter for the Success of Free Economic Zones?*, „Economic Change and Restructuring”, 37, 99–123, DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/s10644-004-6831-6>
- Nazarczuk J. M., Lizińska W. (2009), *Level of Investment Attractiveness and Scale of Foreign Investments During the Years 2005–2006*, „Olsztyn Economic Journal”, 4(1), 125–137, DOI: <http://dx.doi.org/10.2478/v10021-009-0011-5>
- Nazarczuk J. M., Marks-Bielska R. (2011), *Foreign Investments and Disparities in Regional Development*, „Olsztyn Economic Journal”, 6(1), 99–108.
- OECD (2008), *Tax Incentives for Investment: A Global Perspective Experiences in MENA and Non-MENA Countries*, [w:] *Making reforms succeed. Moving forward with the MENA investment policy agenda*, Paris, OECD.
- Rondinelli D. A., Burpitt W. J. (2000), *Do government incentives attract and retain international investment? A study of foreign-owned firms in North Carolina*, „Policy Sciences”, 33, 181–205.
- Sołoma A. (2003), *Specjalne strefy ekonomiczne – sukcesy i porażki*, „Ekonomia i Organizacja Przedsiębiorstwa”, 11, 22–28.

- Tavares A. T., Young S. (2005), *FDI and multinationals: patterns, impacts and policies*, „International Journal of the Economics of Business”, 12, 3–16, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/1357151042000323148>
- The Impact of Special Economic Zones in India: A Case Study of Polepally SEZ* (2011), Global Land Grabbing, Sussex, 6–8 April 2011 (25.02.2013).
- Tung S., Cho S. (2000), *The impact of tax incentives on foreign direct investment in China*, „Journal of International Accounting, Auditing and Taxation”, 9, 105–135, DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S1061-9518\(00\)00028-8](http://dx.doi.org/10.1016/S1061-9518(00)00028-8)
- UNCTAD (2000), *Tax Incentives and Foreign Direct Investment: A Global Survey* (4.03.2013).
- Wei G. (1999), *Special Economic Zones and the Opening of the Chinese Economy: Some Lessons for Economic Liberalization*, „World Development”, 27, 1267–1285.
- Zeng D. Z. (2010), *How Do Special Economic Zones and Industrial Clusters Drive China's Rapid Development?*, [w:] Zeng D. Z. (red.), *Building Engines for Growth and Competitiveness in China Experience with Special Economic Zones and Industrial Clusters*, Washington.

PERCEPTION OF STATE AID IN THE SEZs AS AN INSTRUMENT TO ATTRACT FOREIGN DIRECT INVESTMENT

A b s t r a c t. The aim of the article is to compare perception of state aid gained in the SEZ in Poland in the view of domestic and foreign investors against others forms of public support to entrepreneurs in Poland. The analysis is based on the results of research project entitled “The assessment of state aid effectiveness in SEZ in Poland” among entrepreneurs located in SEZ. The conducted research has led to the conclusion that domestic entrepreneurs and entities with foreign capital have similar hierarchy of aid instruments offered in SEZ. Among all of the available support instruments in SEZs tax exemption was ranked as the most attractive one.

K e y w o r d s: special economic zones, state aid, foreign direct investment.